

Szczyrzycka wystawa bydła czerwonego 2008

Kazimierz Żukowski

Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy, 32-083 Balice k. Krakowa

W dniach 7–8 czerwca 2008 roku w Szczyrzycu w powiecie limanowskim odbyła się II Krajowa Wystawa Czerwonego Bydła Polskiego. Zorganizowana została wspólnie przez Krajowy Związek Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego z siedzibą w Jodłowniku, Urząd Gminy w Jodłowniku oraz Polską Federację Hodowców Bydła i Producentów Mleka. Wystawę objęli honorowym patronatem: minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi Marek Sawicki, marszałek województwa małopolskiego Marek Nawara oraz wojewoda małopolski Jerzy Miller.

34 hodowców zaprezentowało 8 jałowic cielnych i 51 krów. Zwierzęta pochodziły z 5 powiatów województwa małopolskiego: limanowskiego (26 sztuk z 8 wsi), nowotarskiego (23 sztuki z 10 wsi), bocheńskiego (6 sztuk z 3 wsi), nowosądeckiego (1 jałowka) i myślenickiego (1 krowa) oraz z powiatu rzeszowskiego w województwie podkarpackim (2 krowy). Krowy oceniano i prezentowano – jak to miało miejsce na I krajowej wystawie tej rasy w roku 2007 – w dwóch kategoriach, w zależności od pochodzenia: **krów objętych programem doskonalenia rasy** przy dopuszczeniu genotypów europejskich ras bydła czerwonego – duńskiej i anglijskiej (27 krów z 21 obór) oraz **krów objętych programem ochrony zasobów genetycznych rodzimej rasy bydła czerwonego**, w rodowodach których udział genotypów wymienionych ras europejskich nie przekracza 50% (24 krowy z 18 obór).

Inna jest wszakże proporcja obu kategorii krów rasy pc objętych oceną wartości użytkowej (Rasiński, 2008). Na koniec roku 2008 w kraju objęte oceną były 1984 krowy rasy polskiej czerwonej. Z tej liczby 82% stanowiły krowy objęte programem ochrony, a 18% krowy objęte programem doskonalenia rasy.

fot. W. Rasiński

Średnia roczna wydajność objętych oceną 1720 krów tej rasy wyniosła w roku 2007: 4016 kg mleka, 171 kg tłuszczu, 133 kg białka, 4,26% tłuszczu, 3,31% białka (Ocena i hodowla bydła mlecznego, 2008).

Małopolskie Centrum Biotechniki (MCB) w Krasnem podaje, że liczba pierwszych unasięnień buhajami polskimi czerwonymi w latach 2005-2008 wyniosła od 13 do 15 tysięcy rocznie. Szacuje się, że populacja tej rasy w kraju sięga 20 tysięcy krów. Tak więc, wymienione powyżej 1984 krowy objęte oceną wartości użytkowej to tylko niespełna 10% krajowego поголовья krów rasy pc. Obserwuje się jednak w tej rasie powolny, ale stały wzrost liczby ocenianych krów, i to w miarę przybywania krów nie tylko w obrębie programu ochrony, lecz także doskonalenia rasy.

Rejon w miarę zwartego występowania rodzimej rasy to obszar gór i pogórza na terenie siedmiu powiatów województwa małopolskiego: limanowskiego, nowotarskiego, tatrzańskiego, myślenickiego, nowosądeckiego, gorlickiego, bocheńskiego. W bardzo dużym rozproszeniu rasa pc hodowana jest w województwach: podkarpackim, świętokrzyskim, podlaskim, warmińsko-mazurskim, mazowieckim, lubelskim, śląskim, łódzkim.

Organizacja wystawy

Urządzenie wystawy zwierząt hodowlanych jest przedsięwzięciem wymagającym wielomiesięcznych przygotowań i zaangażowania hodowców oraz licznych urzędów centralnych i lokalnych, instytucji, służb, organizacji, przedsiębiorstw i innych kontrahentów. Bez ich woli działania i wykonania konkretnych zadań w z góry ustalonych terminach główny organizator nie byłby w ogóle w stanie podjąć temu złożonemu przedsięwzięciu.

Nadrzędnym organem regulującym urządzenie wystawy bydła hodowlanego w kraju jest Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka (PFHBiPM). Ustala ona zasady organizacyjne i regulamin wystawy oraz deleguje sędziego głównego. Zespół specjalistów w regionalnych przedstawicielstwach Federacji wykonuje szereg podstawowych zadań warunkujących urządzenie wystawy. Jest to wybór zwierząt na wystawę dokonany w stadzie (oborze) przez selektonera Federacji wspólnie z hodowcą, przygotowanie danych o zwierzętach do katalogu wystawowego i indywidualnych tablic nad stanowiskami zwierząt, a także opis gospodarstw, z których pochodzą zwierzęta i wreszcie pokierowanie przebiegiem kolejnych etapów wystawy wraz z prezentacją nagrodzonych zwierząt oraz sporządzenie szczegółowego protokołu z dokonanej przez komisję sędziowską oceny zwierząt wraz z wykazem uzyskanych przez nie lokat i przyznanych hodowcom nagród, medali, dyplomów.

Finansowanie wystawy zapewnia w 80% Fundusz Promocji Mleczarstwa istniejący w Agencji Rynku Rolnego. Pozostałą kwotę organizator wystawy zbiera wśród sponsorów i firm mających na terenie wystawy swoje stoiska, a częściowo pokrywa ze środków własnych. Środki Funduszu Promocji Mleczarstwa są gromadzone z celowych, dokonywanych

przez mleczarnie odpisów z kwot wypłacanych producentom za skupione od nich mleko. Są to zatem środki autentycznie wypracowane przez hodowców będących producentami mleka.

Nakłady na nagrody pieniężne, przyznawane hodowcom za uzyskane przez ich zwierzęta tytuły czempionów i wiceczempionów, są refundowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi (Wąsowicz, 2008 b),

Przebieg wystawy

60-stronicowy katalog ostatniej wystawy szczyrzyckiej wydało drukiem MCB w Krasnem, które poprzez swoją profesjonalną działalność w dziedzinie pozyskiwania buhajów i ich nasienia w zasadniczy sposób gwarantuje ciągłość pracy hodowlanej nad czerwonym bydłem polskim.

Komisarzem wystawy był, tak jak poprzedniego roku, profesor Jan Szarek, pełniący dzięki swojemu bogatemu doświadczeniu naukowemu i zawodowemu ważną rolę doradcy.

Wyboru zwierząt na wystawę dokonali selektonerzy Krakowskiego Przedstawicielstwa PFHBiPM: Piotr Kowol, Wojciech Rasiński i Maksym Młynaryk. Komisji Sędziowskiej przewodniczyła pani Barbara Zdebska-Staszczak, znana powszechnie małopolskim hodowcom wytrawna znawczyni tej rasy, z którą m.in. związana była jej bogata kariera zawodowa. Sędzią głównym był selektoner Federacji Mieczysław Kopiczko a asystentami – główny selektoner Federacji Roman Januszewski oraz docent Instytutu Zootechniki Państwowego Instytutu Badawczego w Balicach Piotr Wójcik.

Puchary dla czempionów i wiceczempionów ufundowali: marszałek małopolski Marek Nawara, wojewoda małopolski Jerzy Miller, starosta limanowski Jan Puchała, wójt Gminy Jodłownik Paweł Stawarz, prezydent PFHBiPM Leszek Hądzlik, dyrektor Instytutu Zootechniki PIB profesor Jędrzej Krupiński, prezes Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Dariusz Wojtasik, prezes Agencji Rynku Rolnego Władysław Łukasik, prezes Małopolskiego Centrum Biotechniki w Krasnem Ryszard Stopyra, prezes Małopolskiej Izby Rolniczej Paweł Augustyn, dyrektor Małopolskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego Marek Kwiatkowski. Puchary dla superczempiona wystawy ufundowali: minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi Marek Sa-

wicki oraz prezes Krajowego Związku Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego Jacek Andrzej Wąsowicz z Jodłownika.

Zainteresowanie rolników wystawą było również tym razem duże. Zdecydowanie korzystne były opinie uczestników i zwiedzających, a splendoru wystawie dodał pokaz ciągników i maszyn rolniczych połączony z pokazem zbioru i konserwacji pasz zielonych, zrealizowany przez Firmę Traktor Serwis Marka Krajewskiego z Limanowej oraz Rolniczo-Handlową Spółdzielnię Pracy z Nowego Sącza. Występ zespołu folklorystycznego „Szczyrzycanie” i udział aż ośmiu Kół Gospodyń Wiejskich ze sołectw gminy Jodłownik nadały wystawie charakter imprezy mocno wpisanej w region Beskidów. Góralskie stroje hodowców z Podhala i Spisza podkreślały pradawny związek hodowli zwierząt gospodarskich z tymi rejonami. Organizowanie co roku wystawy bydła czerwonego w Szczyrzycu uznawane jest ogólnie za potrzebne i ważne dla promocji rodzimej rasy.

Znaczenie wystawy szczyrzyckiej

Wystawy zwierząt gospodarskich są dla ich hodowców podstawowym sposobem przedstawienia własnego dorobku w tej dziedzinie. Przyczyniają się więc zawsze do pobudzania ich ambicji i wzmocnienia rywalizacji, a także zachęcają do konsekwentnego postępowania hodowlanego w doskonaleniu własnego stada. Są one nie tylko świętem, ale i szkołą hodowli, stwarzają bowiem jej organizatorom możliwość przedstawiania rolnikom efektów uzyskanych na drodze do celu hodowlanego, jaki sami dla danej rasy w obrębie własnej organizacji hodowlanej obrali.

Urządzanie wystaw czerwonego bydła polskiego odgrywa szczególną rolę w propagowaniu jego hodowli poprzez kultywowanie tradycji hodowlanych i przywiązania rolników do chowu bydła tej rasy. Szczyrzycka wystawa należy, według Anny Siekierskiej i Patrycji Victorini (2008), do „najbardziej znanych obecnie wystaw promujących jedną rasę”.

W trakcie trwania wystawy Krajowy Związek Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego urządził spotkanie dyskusyjne wystawców z udziałem fachowców z organizacji hodowlanych i doradztwa rolniczego. Dało to prezesowi Związku sposobność przedstawienia pokrótce zamierzonych w działalności Związku

zadań oraz zapoznania się z wyrażanymi przez hodowców opiniami i uwagami w kwestiach zarówno codziennej praktyki, jak i oczekiwań, których realizacja mogłaby poprawić sytuację hodowli bydła czerwonego¹.

Uwagi dyskusyjne

W odniesieniu do szczegółowych elementów oceny i prezentacji zwierząt nasuwają się spostrzeżenia i sugestie, jakie mogłyby zostać rozważone przez organizatorów następnych wystaw.

Długowieczność krów jest właściwością, do której ze względów ekonomicznych przywiązują pierwszorzędą wagę od pierwszych lat bieżącej dekady wszystkie europejskie związki hodowców bydła ras mlecznych i organizacje hodowlane. Wyraża się to zwiększeniem nacisku selekcyjnego na tę cechę. Dla przykładu: w indeksie selekcyjnym niemieckiego czarno-białego bydła holsztyńskiego waga cechy długowieczności krów w ocenie wartości hodowlanej buhajów wzrosła począwszy od roku 2002 z uprzednich 6% do 25%. W holenderskim indeksie przypisano w roku 2002 cechom związanym ze zdrowotnością (są one podstawą warunkującą długowieczność krów) aż 42% wagi w całym kompleksie cech będących przedmiotem selekcji buhajów. W świetle przedstawionej tendencji niezbędne staje się eksponowanie wybitnej długowieczności rodzimej rasy jako ważnej cechy biologicznej, przekładającej się wprost na opłacalność produkcji w chowie bydła mlecznego.

¹ Warto przypomnieć, że szczyrzyckie wystawy zwierząt hodowlanych mają tradycję sięgającą roku 1900. Doprowadzono wtedy na tę wystawę ponad 800 sztuk bydła czerwonego polskiego. Przyznano 120 premii za buhaje, krowy i jałowice z obór włościańskich (Żukowski, 2007, za Bojanawskim, 1900).

Po II wojnie światowej odbywały się w Szczyrzycu doroczne aukcje młodych buhajów hodowlanych, kupowanych do niemal wszystkich w kraju rejonów hodowli czerwonego bydła polskiego, którego pogłowie liczyło wtedy około 800 tys. krów, co stanowiło 18% krajowego pogłowia krów mlecznych. Lata 1950-1970 to okres dominacji hodowli krakowskiej – niestety nie zawsze najwyższych lotów w rozrodzie rodzimej rasy.

Szczyrzyc otoczony jest malowniczym krajobrazem gór Beskidu Wyspowego. Pobyt tam daje sposobność zwiedzenia barokowego kościoła i obejrzenia ciekawych, wartościowych zbiorów muzealnych opactwa OO. Cystersów. Zostało ono tam założone w 1245 r. (po przeniesieniu z Ludźmierza na Podhale).

fot. W. Rasiński

O tym, że długowieczność jest realnie posiadaną przez zwierzęta tej rasy cechą, świadczą dane o materiale hodowlanym pokazanym na szczyrzyckiej wystawie. Wśród krów umieszczonych w Katalogu Wystawy co piąta (15 z 74 krów ogółem) miała ponad 8 lat, zaś przeciętny wiek tych 15 krów wynosił 10 lat i 10 miesięcy. Krowy mające ponad 10 lat uzyskały na tej wystawie za pokrój średnio 84,2 punktu oceny. W grupie od IV laktacji wzwyż czempionką w obrębie programu ochrony zasobów genetycznych została krowa 15-letnia, uzyskując 87 punktów oceny, zaś wiceczempionką – 17-letnia, uzyskując 86 punktów. Niewiele jest zapewne ras bydła mlecznego, w których krowy będące w tym przedziale wieku zachowują wygląd kwalifikujący je do eksponowania na wystawach. Nieodparcie nasuwa się wniosek, że ważny i cenny walor długowieczności czerwonego bydła polskiego powinien być na wszystkich jego wystawach zdecydowanie akcentowany.

Przy dotychczasowym podziale na grupy w zależności od wieku za seniorki uznawane są krowy od IV laktacji wzwyż. W prezentowanej w Szczyrzycu stawce ich wiek wynosił średnio 8 lat. O ile taki średni wiek w rasie czarno-białej i czerwono-białej kwalifikuje krowy do grupy senierek, o tyle w rasie pc, mającej podwyższoną długowieczność, grupę senierek powinny stanowić krowy w wieku wyższym niż 8 lat bądź będące w VI laktacji i dalszych. Podlegałyby one nadal takiej samej ocenie eksterieru jak inne krowy.

Ponadto, dla podkreślenia długoletniego użytkowania mlecznego krów rasy pc, należałoby wprowadzić w grupie senierek premiowanie, przy czym wysokość premii byłaby stopniowana według średniej życiowej wydajności w laktacjach 305-dniowych. Spośród senierek eksponowana byłaby ponadto podgrupa krów, które w ciągu dotychczasowej kariery produkcyjnej dały w sumie ponad 30 tys. kg mleka.

Równoległe istnienie w hodowli zarodowej czerwonego bydła polskiego dwóch programów: doskonalenia rasy i ochrony zasobów genetycznych – jest podyktowane różnicami pod względem celu hodowlanego, do jakiego w każdym z nich się zmierza. Nie stanowi to jednak o istnieniu dwóch odmian w obrębie tej rasy, a pogłowie objęte obydwoma programami jest wpisywane według jednakowych zasad do tej

samej księgi zarodowej; natomiast na wystawach hodowlanych ocenia się obie kategorie zwierząt według tego samego klucza. Uwzględnianie różnic rodowodowych u zwierząt tej samej rasy nie jest wystarczającym powodem ich podziału na wystawie hodowlanej na różne kategorie. Znajduje to swoje potwierdzenie w wynikach oceny dokonanej przez Komisję Sędziowską; mianowicie, krowy objęte programem ochrony uzyskały średnio 83,3 punktu, a programem doskonalenia – 83,5 punktu. Przy takim wyrównaniu materiału w obu kategoriach nie zachodzi obawa, że zwierzęta należące do jednej z nich mogłyby już na starcie przegrywać konkurencję, mając mniejsze szanse osiągnięcia w ocenie wyższych lokat. Nie wydaje się zatem uzasadniony inny podział zwierząt wystawowych w obrębie rasy, jak tylko na grupy według ich wieku.

Odnosząc się do zasad oceny wystawowej, niezbędne wydaje się zwrócenie uwagi na to, że odrębność bydła polskiego czerwonego dyktuje potrzebę uwzględnienia mleczno-mięsnego typu tej rasy. Jest to tym ważniejsze, że w założeniach hodowlanych obowiązujących dla tej rasy, bydło pc powinno w tym typie pozostać. Z tej przyczyny poważną wątpliwość budzi posługiwanie się przy ocenie wystawowej zwierząt polskich czerwonych kluczem oceny stosowanym przy ocenie bydła typu holendersko-fryzyjskiego, według którego krowa uzyskuje połowę punktów za cechy wymienia. Uznając poprawność budowy wymienia za zespół cech o zasadniczym znaczeniu dla oceny krowy mlecznej, trzeba przy ocenie krowy pc uwzględnić jednak fakt, że selekcja w tym kierunku nabrała w rasie polskiej czerwonej należytej ostrości dopiero w ostatnich dziesięcioleciach. Krowa pc znajduje się jeszcze na drodze ku wyraźnej poprawie budowy wymienia, toteż przyznanie temu zespołowi cech tak dużej wagi w łącznej ocenie eksterieru powoduje niedocenywanie innych walorów – ważnych u krowy naszej rodzimej rasy – jakie składają się na ogólną notę oceny. Analogicznie, jak przy ocenie wystawowej bydła simentalskiego, u którego stosowany jest odmienny klucz oceny punktowej – odpowiadający typowi użytkowemu tego bydła – również w przypadku bydła czerwonego powinna być stosowana ocena przystająca do obowiązującego w selekcji tej rasy wzorca, który określa jej typ jako mleczno-mięsny. Jeśliby klucz oceny wy-

stawowej uległ w przyszłości zmianie, powinien należycie punktować cechy budowy powiązane genetycznie z długowiecznością bydła, a mianowicie mocną budowę nóg i właściwą ich postawę oraz prawidłowy kształt racic i ich ustawienie, a także lekko spadzisty zad.

W materiałach zawartych w katalogu wystawowym prezes Związku, Jacek Andrzej Wąsowicz przedstawia w swoim opracowaniu zarys niezmiernie istotnego zagadnienia, jakim jest mięsne użytkowanie zwierząt tej rasy (Wąsowicz, 2008 a). Autor ten od wielu już lat sygnalizuje potrzebę praktycznego działania na rzecz przyswojenia sobie przez znaczną część rolników nowego dla nich sposobu użytkowania bydła czerwonego.

Kwestia ta ma poważne znaczenie gospodarcze wobec ciągle nasilającego się na pogórzach i w górach ubywania obór mlecznych mających małą obsadę krów. Dla właściwego ziemiom górskim ekosystemu utrzymanie dotychczasowej obsady bydła ma znaczenie fundamentalne, bo tylko ten gatunek zwierząt decyduje obecnie o wykorzystaniu olbrzymiej ilości zbieranej tam zielonej masy. Na tych terenach użytki zielone z naturalnych przyczyn nie zostaną zamienione na grunty orne. Toteż rezygnacja z uprawy łąk i pastwisk prowadziłaby do ugorowania, oznaczającego zanikanie gospodarki rolnej lub do zalesiania i postępującego wyludnienia obszarów wiejskich. Gospodarze tych terenów, stworzonych jakby dla dalszego rozwoju rekreacji, powinni takim tendencjom zapobiec, promując utrzymanie tam kultury rolnej o profilu nasilonej produkcji zwierzęcej, harmonijnie wiążącej się z tamtejszym ekosystemem środowiska przyrodniczego. Jeżeli sugerowane postępowanie zapoczątkowałoby rozwijający się trend i znalazło swój wyraz w perspektywicznych planach gospodarczych tego obszaru, tamtejszych organizatorów hodowli i produkcji zwierzęcej czekałoby poważne zadanie sukcesywnego doprowadzania do wykorzystywania znacznej części pogłowia rasy polskiej czerwonej jako bydła użytkowanego w kierunku produkcji mięsnej.

Przestawianie małych gospodarstw z mlecznego na mięsny kierunek użytkowania bydła będzie miało szanse osiągnięcia opłacalności produkcji, jeżeli powiedzie się plan wpisania wołowiny z młodych opasów rasy polskiej czerwonej na listę produktów regionalnych (Wąsowicz, 2008 a), co przy

umiejętnych zabiegach marketingowych utworzyłoby temu markowemu już wtedy produktowi wejście na rynek wołowiny kulinarnej.

Ocena zwierząt, przyznane nagrody, opis gospodarstw

Ocena dokonana była w skali 100-punktowej, pod względem typu i budowy: zwierzę doskonałe – 90–100 punktów, bardzo dobre – 85–89 punktów, dobre – 80–84 punkty, dostateczne – 75–9 punktów. Zwierzęta oceniono i nagrodzono w wymienionych poniżej grupach i kategoriach:²

Jałowice cielne

Spośród cielnych jałowic **czempionką** została Wiosna PL005129905960 po Ursaju, hodowli Alicji Bokowy z Zawadki pod Tymbarciem, która kultywuje ponad 70-letnią tradycję hodowlaną swojego 13-hektarowego gospodarstwa utrzymując 9 krów, w tym wytypowane matki buhajów. Średnia wydajność tej obory wynosi około 4500 kg mleka. Alicja Bokowy jest laureatką krajowych i regionalnych wystaw hodowlanych. **Wicieczempionką** została Mewa PL005171118486 po Ursaju, hodowli Stefana Lacha z Jodłownika. Gospodarstwo to utrzymuje 8 krów o średniej wydajności 4600 kg mleka. Obora jest od 40 lat objęta oceną wartości użytkowej krów. Uczestniczy w programie ochrony zasobów genetycznych tej rasy. **Złoty medal** uzyskała Mandarynka PL005079682119 po Pająku, hodowli Grzegorza Stalmacha ze Zbydniowa w powiecie bocheńskim. Obora ta od ponad 50 lat jest objęta oceną wartości użytkowej krów. Od wielu lat jej wydajność sięga 5400 kg mleka. Posiada też krowy wybrane na matki buhajów. Grzegorz Stalmach uzyskiwał już nagrody na wystawach hodowlanych. Wymienione powyżej 3 jałowki uzyskały w ocenie pokroju po 86 punktów. **Medal srebrny** przyznano jałowce Benia PL005123574308 po Vest Andy, hodowli Jana Solarczyka z Wróblówki pod Czarnym Dunajcem, a **medal brązowy** jałowce Nina PL005141423848 po Rysaku, hodowli Wojcie-

² Przedstawione w niniejszym rozdziale opisy i charakterystyka gospodarstw oraz dane o zwierzętach zostały zaczerpnięte z Katalogu Wystawy.

cha i Ewy Łukaszów z Krempach w powiecie nowotarskim. **I lokatę** uzyskała m.in. Bela PL005094910273 po Balaście, hodowli Jerzego Świerada z Łyczanej, jedynego wystawcy z powiatu nowosądeckiego. Ten zasłużony hodowca posiada 10 krów, w tym także krowy objęte programem ochrony. Obora jest od ponad 30 lat objęta oceną wartości użytkowej.

Krowy pierwiastki

W kategorii pierwiastek z programu doskonalenia rasy **czempionat** przypadł krowie Lalka PL005133389619 G po Oda Best (86 pkt), pochodzącej z obory Stanisława Bartoszcza z Maruszyny w powiecie nowotarskim. Ocena wartości użytkowej krów jest tam prowadzona od 40 lat. Krowy z tej obory wielokrotnie uzyskiwały wysokie lokaty na krajowych wystawach. Średnia wydajność mleka w roku 2007 wyniosła 5920 kg. **Wicczempionką** została Akcja PL005080057302 G po Sopranie, hodowli Grzegorza Sowy z Kąkolówki, pow. rzeszowski w woj. podkarpackim. G. Sowa posiada 12-hektarowe gospodarstwo, utrzymuje 11 krów, m.in. w programie ochrony. Przeciętna wydajność obory – ponad 5 tys. kg mleka. **Złoty medal** uzyskała Stokrotka PL005111866484 W po Rumianku, hodowli Marii Kopeć z Gronkowa pod Nowym Targiem. Właścicielka przywiązuje duże znaczenie do osiągniętych sukcesów hodowlanych, utrzymuje 9 sztuk bydła; obora o wydajności 5500 kg mleka jest od 12 lat objęta oceną użytkowości mlecznej. **Srebrny medal** przyznano pierwiastce Bronka PL005055268917 G po Fiembe, hodowli Tadeusza Ciężczaka z Czerwiennego, pow. nowotarski. Hodowca ten gospodaruje na 15 hektarach, utrzymuje 8 krów, uzyskuje w oborze wydajność około 4300 kg mleka, uczestniczy też w programie ochrony. **Brązowy medal** uzyskała Wesoła PL005124686987 W po Pantafyku, hodowli Stanisława Kozy ze Stróży, pow. limanowski. W ramach miejsc pozamedalowych przyznano **I lokatę** m.in. pierwiastce Perła PL005111526869 G po Felku, hodowli Marka Zagaty ze Spytkowic w powiecie nowotarskim. Ten młody, obiecujący hodowca, specjalizujący gospodarstwo w kierunku produkcji mlecznej, użytkuje 20 ha i utrzymuje 9 krów o średniej wydajności sięgającej 5 tys. kg mleka. Ocena wartości użytkowej prowadzona jest od 16 lat.

W kategorii pierwiastek objętych programem ochrony **czempionką** została Wierzba 2 PL 005134257368 G po Ułamku, hodowli Antoniego i Celiny Suktów z Poręby. Byli to jedyni hodowcy z powiatu myślenickiego. W 7-hektarowym gospodarstwie utrzymują 5 krów z przychówkiem, budując zręby swojej zarodowej hodowli bydła czerwonego. **Wicczempionką** w tej kategorii została Lupa PL005121240298 G po Igreku, hodowli Stanisława Liszki z Porąbki, pow. limanowski. **Złotą medalistką** – Łanka PL005124687007 G po Igreku, hodowli Stanisława Kozy ze Stróży, pow. limanowski, który w 11-hektarowym gospodarstwie utrzymuje 10 krów, w tym krowę wybraną na matkę buhajów, uczestniczących w programie ochrony. Obora o wydajności 4500 kg mleka od 17 lat objęta jest oceną użytkowości mlecznej. **Medal srebrny** uzyskała Wyka PL005130729258 G po Balaście, hodowli Stanisława Smagi ze Skrzydlniej, pow. limanowski. Hodowca ten użytkuje 16 ha, posiada stado liczące 13 krów o średniej wydajności 4800 kg mleka. Gospodarstwo to jest od 60 lat objęte oceną użytkowości krów; hodowane są w nim także matki buhajów. Stanisław Smaga jest laureatem krajowych i regionalnych wystaw hodowlanych. **Medal brązowy** uzyskała Wika PL005154533886 G po Wietrze, hodowli Jana Undasa z Mstowa, pow. limanowski, który będąc długoletnim doświadczonym rolnikiem, jest kontynuatorem dorobku hodowlanego swoich przodków. **I lokatę** przyznano m.in. pierwiastce Poziomka PL005131550080 W po Ursaju, hodowli Piotra Smagi ze Stróży, pow. limanowski, który w 13-hektarowym gospodarstwie utrzymuje 10 krów o średniej wydajności 5000 kg mleka. Uczestniczył już w krajowych wystawach. Obora od 10 lat jest objęta oceną użytkowości mlecznej.

Krowy w II i III laktacji

Czempionką tej grupy spośród krów uczestniczących w programie doskonalenia rasy została Beza PL005072845535 G-E po Szparagu, ze znanego stada zarodowego Jana Solarczyka z Wróblówki pod Czarnym Dunajcem, który w 30-hektarowym gospodarstwie hoduje 23 krowy o średniej wydajności ponad 6000 kg mleka. Od około 40 lat realizuje w swoim stadzie program hodowlany bydła czerwonego.

Mając w nim kilka matek buhajów, istotnie wpływa na doskonalenie rasy. Jan Solarczyk jest laureatem kilku głównych nagród na krajowych wystawach. **Wicczempionką** została Gopra 34 PL005079836352 G po Fjembe, z Gospodarstwa Klasztornego O.O. Cystersów w Szczyrzycu. Jest to wielce zasłużone dla hodowli stado bydła polskiego czerwonego, obecnie największe stado tej rasy w kraju. Utrzymuje 95 krów, w tym 29 objętych programem ochrony, a 3 krowy wybrane na matki buhajów (spośród 20 krów wybranych w całej Małopolsce). **Złoty medal** zdobyła Kara PL005055375455 G po Fjembe z gospodarstwa Tadeusza Szymusiaka z Załucznego w powiecie nowotarskim. Stado to, hodujące 23 krowy, osiąga wydajność mleka przekraczającą 5000 kg. Od około 30 lat jest tam prowadzona ocena użytkowości mlecznej. Posiadając kilka matek buhajów uczestniczy aktywnie w realizacji programu doskonalenia rasy³. **Medal srebrny** uzyskała Laura 19 PL005095124983 G po Filipie, hodowli Jacka i Heleny Wąsowiczów z Jodłownika w powiecie limanowskim. To zarodowe stado, założone przez Stefana Romera, prowadzi od ponad 110 lat nieprzerwaną pracę hodowlaną nad czerwonym bydlęm polskim, wybitnie przyczyniając się do kształtowania rodzimej rasy (Kowol, 2005). Osiągnięcia kolejnych, prowadzących to najstarsze stado hodowców, zostały opisane w kilku monograficznych pracach na temat hodowli rasy polskiej czerwonej. **Medal brązowy** uzyskała Karina PL005094514259 G po Fjembe, z hodowli Tadeusza Szymusiaka. **I lokatę** przyznano m.in. krowie Malwa PL005138928257 G po buhaju Czar, hodowli Henryka Kulpy ze Słopnic w pow. limanowskim. Użytkuje on 11 ha, utrzymuje 7 sztuk bydła o średniej wydajności krów wyno-

szącej 3500 kg mleka. Realizuje też program ochrony.

W kategorii krów objętych programem ochrony **czempionat** przypadł krowie Wiecha PL005094895983 G po Bieglým, hodowli Stanisława Smagi ze Skrzydlnej. **Wicczempionką** została krowa Alicji Bokowy z Zawadki – Lena PL005113356686 G po Nemo, a **złotą medalistką** krowa ze stada jodłownickiego – Gorca 24 PL005080057500 G po Boculu. **Medal srebrny** uzyskała Cyranka 11 PL005079893669 G po Balaście ze szczyrzyckiego Gospodarstwa Klasztornego. **Medal brązowy** przyznano krowie Dama 1 PL005079933617 G po Wichrze III, hodowli Pawła Ruchały z Podczerwonego w powiecie nowotarskim. W tej kategorii krowa Beksa PL005072990709 G po Pestku, hodowli Romana Kuski z Żegociny w powiecie bocheńskim uzyskała **I lokatę**. Także z tej hodowli pochodząca Laura 12 PL005004390454 GRWW po Antyku otrzymała **I lokatę** w grupie krów od IV laktacji wzwyż. Obora ta, osiągająca obecnie wydajność 5 tys. kg mleka, zalicza się do stad o długich tradycjach hodowlanych, bowiem ocena wartości użytkowej jest tam prowadzona nieprzerwanie od ponad 60 lat. W tej grupie (II i III laktacja) i kategorii krów (program ochrony) **pierwsze lokaty** przyznano też krowom: Późniak PL005095019067 G-E po buhaju Czar, hodowli Teresy Nowak z Tarnawy, pow. bocheński oraz Wiśnia PL005039498460 W po Miłku, hodowli Franciszka Stocha z Załucznego, pow. nowotarski. Obora Teresy Nowak jest też od ponad 60 lat (z przerwą) objęta oceną mleczności. Przeciętna wydajność krów wynosi tam ok. 5600 kg mleka. Wśród 14 sztuk bydła jest krowa wybrana na matkę buhajów. W oborze Franciszka Stocha hodowanych jest 17 sztuk bydła. Przeciętna wydajność wynosi około 4000 kg mleka. Stado uczestniczy w programie ochrony.

Krowy od IV laktacji wzwyż

W kategorii krów z programu doskonalenia rasy **czempionat** uzyskała Panda PL005004388680 W po Calu, hodowli Marii Zdybał z Tarnawy, pow. bocheński, otrzymując za pokrój 86 punktów. To 25-hektarowe gospodarstwo hoduje 24 krowy, w tym także wybrane na matki buhajów. Stado jest objęte oceną wartości użytkowej od 12 lat, a od 7 lat uczestniczy też w programie ochrony. Wydajność mleka

³ Warto nadmienić, że na Targach Hodowli Zwierząt i Rozwoju Obszarów Wiejskich FARMA 2008 w Poznaniu krowa rasy polskiej czerwonej wygrała konkurencję z krowami innych krajów ras mlecznych. Donoszą o tym Patrycja Victorini i Anna Siekierska w artykule „Bydło mleczne na XXIII Krajowej Wystawie Zwierząt Hodowlanych 3–5 X 2008 w Poznaniu” (Prz. Hod., 11: 31–33): „Pierwszy czempionat przypadł krowie Kropka (Vest Andy x Lukas) rasy polskiej czerwonej z hodowli Tadeusza Szymusiaka z Załucznego. Sędzia uzasadniając swój wybór, podkreślił doskonały typ mleczny tego zwierzęcia oraz budowę wymienia”.

fot. W. Rasiński

krów przekracza 6000 kg. **Wicieczempionką** została Laura PL005054976080 G-E po Samrasie, hodowli Stanisława Bartoszk z Maruszyny. **Złotą medalistką** natomiast Wierzba PL005039315910 W po Prędkim, hodowli Jana Smagi ze Stróży, pow. limanowski, który użytkuje 24 ha, hoduje 10 krów o średniej wydajności ponad 5200 kg mleka. Jest już laureatem krajowych i regionalnych wystaw. **Srebrny medal** przyznano Centurii 197 PL005011726130 G po Sztonie ze stada Pawła Piechówki z Dobroniowa pod Jodłownikiem, liczącego 40 krów, objętego od 25 lat oceną wartości użytkowej. Ten aktywny i wzorowy hodowca jest wiceprezesem Krajowego Związku Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego, a przy tym nadal wykonuje swój zawód inseminatora. **Brązowy medal** uzyskała Wera PL005050469647 G-E po Valedo, hodowli Wojciecha i Ewy Łukaszków z Krempach, pow. nowotarski. W tym użytkującym 18 ha gospodarstwie tradycje hodowlane są kontynuowane od trzech pokoleń, bowiem już dziadek hodowcy, Ferdynand Łukasz miał tam przed ponad 50 laty oborę krów tej rasy, objętą oceną mleczności. Obecnie hodowanych jest 11 krów, a średnia wydajność wynosi 4500 kg mleka. Wśród krów, które w tej kategorii otrzymały **pierwsze lokaty**, znalazły się m.in. Wiagra PL005004220515 G po Patrusie, hodowli Wojciecha Gubały z Maruszyny oraz Fryga PL005004373549 W po Bartusie, hodowli Andrzeja Zagaty z Gronkowa pod Nowym Targiem. Wojciech Gubała prowadzi gospodarstwo o wielopokoleniowej tradycji hodowlanej, sięgającej końca lat dwudziestych XX wieku. Jest zasłużonym hodowcą czerwonego bydła polskiego, zdobywcą wielu nagród na krajowych wystawach; hoduje 5 krów, w tym wybrane na matki buhajów. Wydajność krów przekracza średnio 5700 kg mleka. Obora Andrzeja Zagaty liczy 12 krów, od 11 lat jest objęta oceną mleczności, przeciętna wydajność wyniosła w 2007 r. 4836 kg mleka. Ten zaangażowany hodowca uczestniczy też w programie ochrony zasobów genetycznych bydła polskiego, zarówno czerwonego, jak i czerwono-białego.

W kategorii krów objętych programem ochrony **czempionat** przyznano 15-letniej krowie Fraszka 1 PL005003311368 G po Cyrusie (87 punktów), hodowli Pawła Ruchały z Podczerwonego, pow. nowotarski. Jest to zamiłowany hodowca bydła czerwonego, wielokrotnie

nagradzany za osiągnięcia hodowlane, aktywny także w poczynaniach organizacyjnych i zaangażowany w rozwijaniu oceny użyteczności mlecznej. W oborze tej znajdują się także krowy wybrane na matki buhajów w programie doskonalenia rasy. **Wicieczempionat** przyznano 17-letniej Boculi 102 PL005003313461 G po Majorze, ze stada Jacka i Heleny Wąsowiczów z Jodłownika. **Złoty medal** uzyskała Cynia PL005039316016 G-E po Miłku, hodowli Grzegorza Sowy z Kąkolówki, pow. rzeszowski. **Medal srebrny** otrzymała Biedronka PL005011726031 G po Wicherze III, hodowli Stanisława Liszki z Porąbki, pow. limanowski. W oborze tej hodowanych jest 7 krów, w tym także wybrane na matki buhajów. Poziom wydajności przekracza 5 tys. kg mleka. Stanisław Liszka jest też laureatem krajowych i regionalnych wystaw. **Medal brązowy** uzyskała Luba PL005011726031 G po buhaju Wicher III, hodowli Pawła Piechówki z Dobroniowa. W tej kategorii **pierwsze lokaty** otrzymały m.in. krowy trzech hodowczyń, a mianowicie Bogusławy Gał z Bańskiej Niżnej, Janiny Rusnak z Bańskiej Wyżnej i Barbary Śliwy z Mstowa pod Jodłownikiem. Były to kolejno krowy: Małocha PL005004220270 GRWW po Arielu, Piwonia PL005004220218 W po Piskorzu, Wita PL005004394018 W po buhaju Wicher III. Bogusława Gał hoduje 5 krów, w tym matki buhajów. Średnia wydajność sięga 5100 kg mleka. Obora ta należy do najdłuższej prowadzących ocenę mleczności krów; ocena zastała tam zapoczątkowana jeszcze w okresie międzywojennym. Obora Janiny Rusnak liczy 6 krów, a oceną mleczności objęta jest od ponad 50 lat. Uczestniczy w programie ochrony. 10-hektarowe gospodarstwo Barbary Śliwy utrzymuje 5 krów, w tym także matki buhajów. Obora ta pod względem długości trwania oceny wartości użytkowej krów dorównuje niemal stadu jodłownickiemu, bowiem przystąpiła do niej już na początku tworzenia (od roku 1906) tzw. kół kontroli obór. B. Śliwa należy do bardzo już nielicznej grupy członków zrzeszonych we Włosciańskich Kołach Hodowców, jakie przed niemal 100 laty utworzono w ramach Małopolskiego Towarzystwa Hodowców Czerwonego Bydła Polskiego. Kołom tym patronował wytrwale w ciągu całego okresu międzywojennego znany, wybitny hodowca bydła czerwonego – Jan Bujwid, właściciel majątku Wolica pod Racie-

Wystawa bydła czerwonego w Szczyrzycu

fol. W. Rasiński

chowicami w powiecie myślenickim, gdzie wyhodował rekordzistkę rasy Łabę i znanego buhaja – Łabika.

Superczempionat wystawy zdobyła wymieniona już krowa Jana Solarczyka z Wróblówki na Podhalu, 4-letnia Beza PL005072845535 G-E po Szparagu, uzyskując 87 punktów.

Na zwrócenie uwagi zasługuje wyraźna tendencja powiększania się kręgu kobiet w hodowli bydła czerwonego. Wśród 34 uczestników II Krajowej Wystawy – dziesięcioro to kobiety, w tym siedem spośród nich samodzielnie prowadzi swoje gospodarstwa (o powierzchni od 5 do 25 ha, średnio 12 ha użyt-

ków rolnych). Takiej proporcji wśród wystawców nie odnotowano jeszcze na dotychczasowych wystawach rasy polskiej czerwonej. Należy podkreślić, że obory tych siedmiu hodowczyń, mające przeciętnie obsadę 10 krów, osiągnęły w roku 2007 bardzo dobry wynik, uzyskując wydajność wynoszącą średnio 4770 kg mleka od krowy, a więc znacznie wyższą niż średnia rasy pc w kraju. Pokazane przez nie w Szczyrzycu zwierzęta zdobyły 2 czempionaty, 1 wiceczempionat, 1 złoty medal i 7 pierwszych lokat. Godna uznania jest ich gotowość prezentowania osiągniętego dorobku hodowlanego.

Lista hodowców uczestniczących w II Krajowej Wystawie bydła polskiego czerwonego w 2008 r. w Szczyrzycu i lokaty przyznane zwierzętom:

a – objętym programem ochrony zasobów genetycznych

b – objętym programem doskonalenia rasy

Imię, nazwisko, miejscowość	Uzyskane lokaty krów												Liczba krów w gospodarstwie – objętych programem ochrony
	czempionat		wiceczempionat		złoty medal		srebrny medal		brązowy medal		I lokata		
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
Stanisław Bartoszek Maruszyna		I*		I									
Alicja Bokowy Zawadka			I										9
Tadeusz Ciężczak Czerwienne							I*						6
Bogusława Gał Bańska Niżna											I, I*		4
Gospodarstwo Klasztorne OO. Cystersów, Szczyrzyc				I*			I					I	29
Wojciech Gubała Maruszyna												I, I*	
Maria Kopeć Gronków							I*					I	8
Stanisław Koza Stróża					I*					I			8

Wystawa bydła czerwonego w Szczyrzycu

Henryk Kulpa Słopnice												I*	5	
Roman Kuska Żegocina												I*, I	4	
Stanisław Liszka Porąbka			I				I*						7	
Wojciech i Ewa Łukaszowie, Krempachy											I*		5	
Teresa Nowak Tarnawa												I*		
Paweł Piechówka, Dobro- niów pod Jodłownikiem							I*	I					18	
Paweł Ruchała Podczerwone	I*							I					16	
Janina Rusnak Bańska Wyżna												I*	5	
Jan Smaga Stróża							I*						5	
Piotr Smaga Stróża												I*	I	7
Stanisław Smaga Skrzydłana	I						I*						13	
Jan Solarczyk Wróblówka		I*	superczempionat Wystawy											
Grzegorz Sowa Kąkolówka				I*	I								9	
Franciszek Stoch Załuczne												I*	I	10
Antoni i Celina Suktowie Poreba	I*												5	
Andrzej Szewczyk Gronków													I	5
Tadeusz Szymusiak Załuczne							I*				I		5	
Barbara Śliwa Mstów												I*	5	
Jan Undas Mstów											I*		7	
Jacek i Helena Wąsowi- czowie, Jodłownik			I		I			I*					I	17
Andrzej Zagata Gronków													I*	5
Marek Zagata Spytkowice													I*	4
Maria Zdybał Tarnawa		I*											I	12

Imię, nazwisko, miejscowość	Uzyskane lokaty jałowic						Liczba krów w gospodar- stwie obję- tych pro- gramem ochrony
	czempionat	wiceczempionat	złoty medal	srebrny medal	brązowy medal	I lokata	
Alicja Bokowy Zawadka	I*						9
Henryk Kulpa Słopnice						I	10
Stefan Lach Jodłownik		I*					6
Wojciech i Ewa Łuka- szowie, Krempachy					I		5
Jan Smaga Stróża						I	5
Jan Solarczyk Wróblówka				I			
Grzegorz Stalmach Zbydniów			I*				
Jerzy Świerad Łyczana						I*	

*Opis danego gospodarstwa przedstawiony został w rozdziale: „Ocena zwierząt...”

Literatura

- Kowol P. (2005). Tradycja zobowiązuje. Chów Bydła, 4, s. 3.
- II Krajowa Wystawa Czerwonego Bydła Polskiego, Szczyrzyc 7-8.06.2008 (Katalog Wystawy), 60 ss.
- Majewska A. (2008). Lista hodowców (mszp.).
- Ocena i hodowla bydła mlecznego (2008). Dane za rok 2007. PFHBiPM, Warszawa.
- Rasiński W. (2008). Ocena wartości użytkowej bydła polskiego czerwonego w Małopolsce – stan obecny i perspektywy rozwoju. Katalog II Krajowej Wystawy Czerwonego Bydła Polskiego, Szczyrzyc, 7-8.06.2008, ss. 8–9.
- Siekierska Anna, Patrycja Victorini (2008). Znaczenie wystaw w hodowli bydła mlecznego w Polsce. Pr. Mat. Zoot., 65: 87–95.
- Wąsowicz J.A. (2008 a). Rasa polska czerwona – co dalej? Katalog II Krajowej Wystawy Czerwonego Bydła Polskiego, Szczyrzyc, 7-8.06.2008, ss. 10–12.
- Wąsowicz J.A. (2008 b). Informacje ustne.
- Żukowski K. (2007). Wystawy zwierząt hodowlanych w Szczyrzycu. Wiad. Zoot., 3: 83–87.

Komunikat

III krajowa wystawa czerwonego bydła polskiego w Szczyrzycu odbędzie się w bieżącym roku w dniach 30-31 maja